

Originea cuvintelor “oraș”, “sat”, “cătun”

De Prof. Vasile Duma

Printre cuvintele a căror etimologie este discutabilă se numără și cele care denumesc așezări umane: *oraș*, *sat*, *cătun*. Trei cuvinte diferite, cu trei etimologii diferite: “*oraș*” ar proveni din maghiarul “*város*”, “*sat*” l-am moștenit de la romani-“*fossatum*”, iar “*cătun*” e zestrea primită de la daci. **Dicționarul explicativ al limbii române**, la cuvântul “*oraș*”, adaugă forma învechită “*uraș*”, deci cu “*ur-*” în loc de “*or-*”, ceea ce ne duce cu gândul la termenii latini “*urbi et orbi*” (oraș și orașeni, într-o traducere actuală). Oare și romanii au suferit influența maghiarilor înainte ca aceștia să fi apărut în istorie?

Răspunsul trebuie căutat în altă parte, și anume la identificarea sensului rădăcinii “*ur-*”. Putem face acest lucru transcriind câteva dintre cuvintele existente în limba noastră care încep cu “*ur-*”: *urs*, *urias*, *a urla*, *a urca*, *urgie*, *urdie* (gloată, mulțime), *a urni*, *urluială*, *uragan*, *urangutan*, etc. Toate cuvintele au în comun ideea de “*mare*”.

Să vedem acum antonimele câtorva dintre cuvintele enumerate mai sus:

- urias* (cică ar proveni tot din maghiară) / *scund*;
- a urca* (când are sensul de deplasare) / *a scobori*;
- a urca* (când are sensul de *a crește*) / *a scădea*;
- a urca* (soarele urcă/răsare) / *a scăpăta* (a apune);
- a urla* / *a scheuna*, *a scânci*;
- a urni* (adică a se mișca greu) / *a scăpăra* (“încep a fugi de-mi scăpărau picioarele”-I.Creangă).

Observăm că toate antonimele notate încep cu rădăcina “*sc-*”, iar ideea comună a acestora este “*mic*” sau acțiunea de a micșora, de a scoate o parte/bucăți dintr-un întreg, așa cum se poate deduce și din alte cuvinte care încep cu “*sc-*”: *scamă*, *a scărmana*, *schijă*, *schismă*, *schit*, *scindare*, *a sclipi*, *a scoate*, *a scormoni*, *a scurta*, *scânteie*, etc.

Având în vedere cele de mai sus, putem deduce următoarele: dacă “*ur-*” înseamnă “*mare*” și “*sc-*” înseamnă “*mic*”, atunci “*uraș/oraș*” nu poate fi decât o “așezare mare”, “*s(c)at*” o “așezare mică”, iar “*(s)cătun*” (diminutiv de la *s(c)at*) o “așezare și mai mică”. Aceste trei cuvinte sunt foarte vechi, nu au fost împrumutate de la nimeni, sunt forme create de vorbitorii care au trăit pe un spațiu geografic întins, cu ramificații în Mesopotamia, unde (cum se știe) au existat mari așezări umane numite **Ur**, **Uruk**. Se va zice poate că pe teritoriul dacic nu au existat astfel de așezări, dar ultimele descoperiri arheologice (cum este cea din zona Aradului) scot la iveală adevărate metropole din epoca bronzului, vechi de 3-4000 de ani, mai mari decât Troia lui Homer.

Deoarece în limba română sufixul “*-aș*” este un sufix diminutival, cuvântul “*uraș/oraș*” ar putea fi un diminutiv de la “*Ur*”, ceea ce presupune existența unor

contacte comerciale care au permis schimburi culturale între vechile civilizații antice și restul lumii cunoscute atunci, ale căror urme se pot identifica și astăzi, mai ales sub raport lexical. Cât privește cuvântul **“sat”**, forma sa arhaică **“s(c)at”** este mult mai apropiată de termenul albanez (la care ne raportăm adesea când vorbim de fondul lexical autohton) **“fshat”**, decât cuvântul latin **“fossatum”**(șanț).